

Kur'an Tilâvetinde Yaygın Hatalar: Duhâ ve Hümeze Arasındaki Sürelere Dair Bir İnceleme

Ali Haydar ÖKSÜZ*

Öz: Her metnin kendine has özellikleri olduğu gibi Kur'an'ın da kendine özgü okuyuş özellikleri ve kuralları bulunmaktadır. Özellikle tecvidle alakalı kuralların bilinmesi, tilâvette uygulanması ve bu sayede Kur'an tilâvetinin doğru bir şekilde yapılması kıraat disiplini açısından önemlidir. Bu önemin hakkını veremeyen kişi kıraatini hatadan koruyamayarak lahn olarak adlandırılan hatalı okuyuşa düşmüş olacaktır. Bu çalışma, Kur'an okuma esnasında yaygın olarak yapılan hataların çeşitlerinin ve hata yapılan kelimelerin neler olduğunun tespitine yöneliktir. Bütün sürelerin burada ele alınması makale boyutunu aşacak uzunlukta bir çalışma olacağından dolayı, özellikle Kur'an okumayı yeni öğrenen kişiler tarafından öncelikli olarak öğrenilen Duhâ ve Hümeze arasındaki sürelerde yapılan yaygın hatalar incelenmeye çalışılmıştır. Bu süreler kurslarda, imam hatip okullarında, ilahiyat ve islâmî ilimler fakültelerinde öncelikli ezberlenen ve okunan sürelerden olduğu için önemlidir. Bu sürelerin hatasız bir şekilde okunması, Kur'an'ın diğer sürelerinin de hatasız olarak okunması konusunda kişiyi deneyimli kılacaktır. Özellikle bu hataların okuyucunun dikkatsizliğinden veya kuralları iyi bilmemesinden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Bu tür hataların giderilmesi için ise öncelikle kişi Kur'an okurken tüm dikkatini kıraatine vermelidir. Daha sonra hataya düşmemek için tecvid kurallarının iyi bilinmesi ve okuyuşta uygulanması gereklidir. Özellikle ihfâ, izhâr gibi kuralların doğru uygulanma şeklinin de Kur'an ve kıraat alanında uzman kişilerden mutlaka uygulamalı bir şekilde talim edilmesi gerekmektedir. Çalışmada belirtilen hatalar, bilhassa yükseköğretim kurumundaki Kur'an'ı Kerîm derslerinde öğrencilerin yaygın olarak yaptığı okuyuş hatalarıdır. Derslerde karşılaşılan hatalı okunan yerler çalışma içerisinde gösterilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, çalışmamızda detayları verilen yaygın okuma hatalarının sebeplerinin bilinmesi ve bu sayede okuyucunun hatalardan uzak tutulmasının sağlanması, sağlıklı bir kıraatin başarılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'an, Tecvid, Lahn, Duhâ-Hümeze.

Common Mistakes in Quran Recitation: A Review of The Surahs Between Duhâ and Humeze

Abstract: Just as every text has its own characteristics, the Quran also has its own reading characteristics and rules. In particular, knowing the rules related to tajweed, applying them in recitation and thus performing the recitation of the Quran correctly is important in terms of recitation discipline. A person who cannot do justice to this importance will not be able to protect her recitation from mistakes and will fall into the wrong reading called lahn. This study aims to determine the types of mistakes commonly made while reading the Quran and the words that make mistakes. Since it would be a study that would exceed the size of an article to cover all the surahs here, an attempt has been made to examine the common mistakes made in the surahs between Duha and Humazah, which are primarily learned by those who are new to reading the Quran. These surahs are important because they are among the surahs that are primarily memorized and recited in courses, religious schools, theology and Islamic sciences faculties. Reading these surahs without errors will make the person experienced in reading other surahs of the Quran without errors. In particular, it turns out that these errors are caused by the reader's carelessness or lack of knowledge of the rules. In order to eliminate such errors, first of all, a person should pay full attention to her recitation while reading the Quran. In order not to make mistakes later, it is necessary to know the rules of tajwid well and apply them while reading. In particular, the correct application of rules such as ihfâ and izhâr must be trained in a practical manner by experts in the field of Quran and recitation. The errors mentioned in the study are common reading errors made by students, especially in Quran lessons at higher education institutions. An attempt has been made to show the incorrectly read parts encountered in the lessons in the study. In this context, knowing the reasons for the common reading errors detailed in our study and thus keeping the reader away from errors is of great importance in terms of achieving a healthy recitation.

Keywords: Recitation, Quran, Tajwid, Lahn, Duḥâ-Humaza.

* Dr. Öğt. Üye., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, TÜRKİYE. alihaydar.oksuz@comu.edu.tr,

ORCID: 0000-0003-3821-5085

Articles in Theosophia are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Giriş

Allah Teâlâ tarafından insanlığa gönderilen son ilahi kitap Kur'ân'ı Kerîm hem mana hem de lafız itibariyle ilahi bir kitap olarak kabul edilmektedir. Mana olarak insanları doğruya yöneltme hususiyetinin yanında Kur'an, lafız itibariyle de büyük bir önemi haizdir. Kur'an tarihine bakıldığında, âyetlerin yazıya geçirilmeden önce bizzat Hz. Peygamber tarafından vahyin gelişiyile birlikte muhataplarına tilavet edilerek ulaştırıldığı görülecektir. Zira Hz. Peygamber'in âyetleri öncelikle kendisinin okuduğu, sonrasında ise ashabına okuttuğu ve öğrettiği bilinen bir gerçektir.

Kur'an'ı Kerîm her türlü noksanlıktan uzak, eksiklik ve kusurdan münezzeh olarak indirilmiş bir kitaptır. Kur'an'ın tilaveti esnasında var olan bu mükemmelliğe uyma açısından Kur'an okuyan her bir kimse okuyuş esnasında oluşabilecek hatalardan kaçınmalı, özellikle ezberlenen her sûre hatasız bir şekilde ezberlenerek tilavet edilmeye çalışılmalıdır. Ezberlenen ve okunan her sûre özellikle namaz ibadetinde kıraat edileceği için ilk başta öğrenirken bu sûrelerin hatasız olarak öğrenilmesi önem arz etmektedir.

Nesiller boyunca Müslümanlar tarafından okunan Kur'an, okuyuş özellikleri bakımından birtakım kurallar taşımaktadır. Bu kuralların gereği olarak Kur'ân'ı Kerîm'de okuma esnasında tertîl ile okumaya riayet edilmesi hususu vurgulanmaktadır.² Bu âyette geçen tertîl kavramının tecvid manasında olduğu kabul edilmektedir. Nitekim bu hususla ilgili Hz. Ali kendisine sorulan bir soruya tertîl ile okumanın tecvid ile okuma anlamına geldiği yönünde bir cevap vererek bu hususu destekler mahiyette bir tutumda bulunmuştur.³

Tecvid kelimesi bir şeyi iyi yapmak, güzel yapmak, düzeltmek, iyileştirmek anlamına gelen جَوَّد fiil kalıbından bir mastardır ve kelime olarak güzelleştirme, iyileştirme manalarına gelmektedir.⁴ İstilah manası olarak ise birçok tanımı bulunmakla birlikte kıraat ilmi sahasının önde gelen isimlerinden İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) şöyle bir tanım yapmaktadır: Tecvid, harflerin her bir sıfatının hakkını ve müstehakkını (lâzımî ve ârizî sıfatlar) vermek ve her bir harfi aslına (mahreç) götürmektir.⁵ Kelime ve ıstilah manaları doğrultusunda şunu söylemek mümkündür ki tecvid,

¹ Tertîl kavramıyla ilgili bilgi için bk. Abdurrahman Çetin, "Tilâvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012); Nihat Temel, *Kıraat ve Tecvid İstilahları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 133.

² وَرِذِّ عَلَيْهِ وَرِزْلِ الْقُرْآنِ تَرْتِيلًا el-Müzzemmil 73/4.

³ Hz. Ali'ye tertîl nedir? diye sorulduğunda, cevaben "Tertîl, harfleri tecvidiyle okumak ve vakıfları bilmektir." şeklinde cevap vermektedir. Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-âşr*, thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ' (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985), 1/209; Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fi 'ilmi't-tecvîd*, thk. Gânim Kaddûrî Hamed (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 60; Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 35.

⁴ Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn Muretteben alâ Hurûfi'l-Mu'cem*, thk. Abdulhamîd Hendâvî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 1/272; Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, ts.), 3/135; Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcû'l-luğa ve şihâhu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr (Beyrut: Dâru'l İlmi'l Melâyîn, 1979), 2/461; Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvîni el-Hemedânî İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*, thk. Abdusselam Muhammed Harun (Beyrut: Dâru'l-Ceyd, ts.), 1/493; Kadir Güneş, *Arapça - Türkçe Sözlük* (İstanbul: Mektep Yayınları, 2010), 189.

⁵ İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 59; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstilahları*, 130; Tecvidle alakalı daha fazla bilgi için bk. Abdurrahman Çetin, "Tecvid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011).

Kur'an'ı harflerin sıfat ve mahreçlerine uyararak doğru bir şekilde okumamızı sağlayan kurallar bütününe verilen isimdir. Netice itibarıyla bu okuma kurallarına uyararak Kur'an tilavetini hatadan korumak mümkündür ve gereklidir.

Kur'an okumayı öğrenen her kişi, devamında özellikle namazlarda okuyabileceği sûreleri ezberlemektedir. Ayrıca kurslarda, imam hatip okullarında, ilahiyat ve islamî ilimler fakültelerinde de müfredat gereği bazı sûreler ezberlenmektedir. Bu ezberlenen sûrelerin başında kısa sûreler ve namaz dualarının ardından Duhâ ve Hümeze arasındaki sûreler gelmektedir. Bu sûrelerin, ezberlenirken ve ezberlendikten sonra, okuma esnasında hatasız bir şekilde okunması için azami ölçüde gayret sarf etmek gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın konusunu da bu sûrelerde yapılan yaygın okuma hatalarının çeşitleri ve bu manada yapılan kıraat hatalarının tespiti oluşturmaktadır. Çalışmamıza konu olan sûrelerde ele alınan hatalar ve bu hataların türleri, ilahiyat fakültesinde yer alan Kur'ân-ı Kerîm derslerinde öğrencilerin bu sûreleri hem yüzünden hem de ezberden okurken yaygın olarak yaptıkları hatalardır. Böyle bir çalışmanın yapılması ve söz konusu yaygın hataların sebeplerinin ve bu hataların açıkça neler olduğunun gösterilmesi, bir farkındalık oluşturulması, özellikle sûrelerin okunması esnasında yapılması muhtemel olan veya Kur'an okuyucusu tarafından yaygın olarak yapılan bu hataların ve sebeplerinin gösterilmesi, okuyucunun bu hatalara düşmemek için çaba sarf etmesi ve nesilden nesile hataların aktarılmasının önlenmesi gibi sebepler açısından önem arz etmektedir.⁶

Bu çalışmanın amacı, Müslümanlar tarafından yaygın bir şekilde ezberlenen ve okunan bu sûrelerin hatasız bir şekilde okunmasına katkı sağlamaktır. Bu bağlamda, öncelikle Kur'an okuma esnasında okuyuş hatası anlamındaki lahn konusu ele alınacak, sonrasında da belirtilen sûrelerde sıkça yapılan kıraat hatalarının sebepleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca genellikle hata yapılan yerler ve kelimeler ayrı başlıklar altında gösterilecektir. Ardından yapılan hataların sebebi ve hata yapılan yerlerin doğru okuma biçimleri izah edilecektir. Çalışmamızın kapsamı Duhâ ve Hümeze arasındaki sûreler özelinde olduğu için başka sûrelerde yapılan yaygın hatalara değinilmeyecektir. Ayrıca belirtilen hatalı okuyuş türleri ve hatalı okunan yerler yaygın olarak görülen okuma hatalarıdır. Bu sebeple burada gösterilen yerler dışında okuyucu kaynaklı başka hataların da muhtemel olarak yapılabileceğini unutmamak gerekmektedir.

1. Lahn (اللحن)

Lahn kavramı kelime anlamı olarak farklı manalara gelmekle birlikte, terim olarak kıraat ve tecvid ilimleri açısından ortak manada kullanılmaktadır. Meselenin anlaşılması açısından kavramın kelime ve terim anlamlarını burada zikretmek yerinde olacaktır.

⁶ Konunun önemine binaen benzer çalışmalar için bk. Muhammed b. Musa Âl-i Nasr, *Kur'an Tilavetinde Yaygın Hatalar Fâtiha Sûresi Örneği*, çev. Nihat Temel (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021); Remzi Ateşyürek, "Yasin ve Mülk Sûrelerinde Görülen Yaygın Kıraat Hataları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/3 (2016), 189-209; Remzi Ateşyürek, "Kur'ân Tilâvetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 157-175; Sedat Kaya, "Kur'ân Tilâvetinde Lahn Olgusu ve Fatiha Suresindeki Yansıması", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/10 (2021), 63-71; Fatih Cankurt, "Kısa Sûreler Özelinde Namaz Kıraatında Lahn", *Turkish Academic Research Review* 8/4 (2023), 1577-1600.

Arapça “لَاحِنٌ” kelimesinden türetilen (لَاحِنٌ . يَلْحَنُ . لَحْنًا) lahn kelimesi kullanılış amacına göre farklı manalara gelmektedir. Lahn kelimesi lügat anlamı olarak okuyuşta hata etmek, doğrudan sapmak, meyletmek, kastetmek, sesi ve okuyuşu güzelleştirmek, makamla ve nağmeyle okumak gibi anlamlara gelmektedir.⁷ Kelimenin lügat manasına bakıldığında birbirinden farklı iki türde anlama işaret ettiği görülmektedir. Kelime bir taraftan makamlı, nağmeli okuma, sesi güzelleştirme gibi olumlu anlamları taşıırken; diğer taraftan hatalı okuma, doğrudan sapma gibi olumsuz bir anlam alanına da işaret etmektedir. Tabi her ne kadar bu şekilde farklı iki anlama işaret etse de bizim çalışmamız açısından kelimenin ele alınacağı yönü hata etmek ve doğrudan sapmak bağlamındaki terim anlamı olacaktır.

Istılâhi olarak lahn, kıraatte hata yapmak veya doğrudan uzaklaşmak, yanlış meyletmek demektir.⁸ Tecvid konularıyla ilgili olarak, Kur'an kelimelerinde okuyuş sırasında ortaya çıkabilen telaffuzla ilgili hatalar, tecvid kaidelerine uymamaktan dolayı meydana gelen yanlış okumalar lahn olarak adlandırılmaktadır.⁹

Kur'an okuma esnasında önemli olan konu, okumayla ilgili usûl ve esaslara riayet etmektir. Bilgi ve beceri seviyesi farklı her insanın Kur'an okuması sonucu bu usûl ve esaslara dikkat etmemesi sebebiyle farklı okuyuş hataları meydana gelebilmektedir. Bu muhtemel hatalı okuyuşlar harflerde, hareketlerde, kelimenin kendisinde, çeşitli tecvid kurallarında ve kuralların uygulanmasında karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak tecvid ve kıraatle ilgili eserlere bakıldığında lahn konusunun iki ayrı başlık altında incelendiği görülmektedir. Biz de bu muhtemel hataların sınıflandırılması açısından burada lahn konusunun her iki çeşidini kısaca ele alarak izah etmeye çalışacağız.

1.1.Lahn-i Celî (الَلْحَنُّ الْجَلِيُّ)

Lahn-i Celî ifadesi, lahn ve celî kelimelerinden oluşan ve açık, net, anlaşılır ve belirgin hata anlamına gelen bir kavramdır.¹⁰ İfadenin tecvid ve kıraat ilmindeki anlamı ise Kur'an tilaveti esnasında Kur'an lafızlarında ortaya çıkan, anlamı etkilesin veya etkilemesin, arapların örfüne yani Kur'an'ın okuma özelliklerine aykırı olan ve açık, anlaşılır bir şekilde yapılan hatalar şeklinde ifade edilmektedir.¹¹ Bu tür hatalar sadece kıraatle ilgili işin uzmanlarının değil, aynı zamanda belli bir derecede Kur'an'ı okuyan ve dinleyen kimselerin duyduklarında anlayabilecekleri hatalı

⁷ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, 4/77; Âsım Efendi, *el-Okyânûsü'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît Kâmûsü'l-Mûhît Tercümesi*, çev. Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013), 6/5498; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstilahları*, 89.

⁸ İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 76; Muhammed Mekkî Nasr el-Cüreysî Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfid fî İlmi't-Tecvid*, thk. Tâhâ Abdurraûf Saîd (Mektebetü's-Safâ, 1999), 40; Suâd Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân fî Tecvidi'l-Kurân* (Mısır: Dâru't-Takvâ, 2009), 25.

⁹ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfî es-Süyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l kur'ân*, thk. Şuayb el-Arnaût (Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2008), 1/213; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 234; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstilahları*, 89.

¹⁰ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfid*, 40.

¹¹ Muhammed b. Ebî Bekr el-Mer'âşî Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, thk. Sâlim Kaddûrî el-Hamed (Umman: Dâru Ammâr, 2008), 111; Pakdîl, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 89.

okuyuşlardır ve bu yüzden de celî¹² hata olarak adlandırılmışlardır.¹³ Lahn-i celî'ye sebep olan bu tür hatalar genel manada kelimelerin harflerinde, harflerin harekelerinde veya sükûnda yapılan hatalar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴

Harflerde yapılan hatalar, bir harfin yerine başka bir harfin okunması, kelimeye bir harf eklemek veya kelimedenden bir harf eksiltmek şeklinde meydana gelmektedir. Örneğin; "ت.د.ط, خ.ح.ه" gibi harfleri hata ile birbirlerinin yerine okumayla kelimelerde harf değişikliği ortaya çıkmaktadır. Aslî med ile okunması gereken bir yerde med harflerinden herhangi birini dikkate almadan ve uzatma yapmadan okuyarak kelimedenden bir harf eksiltmek şeklinde hata oluşurken; med harfi olmayan bir yerde med harfi varmış gibi uzatarak okumak veya kalkale yapılacak bir yerde kalkale ile okuyuş sonrasında fazladan bir harf varmış gibi okuyarak kelimeye bir harf eklemek şeklinde hata oluşması lahn-ı celî'nin oluşmasının örneklerindedir.¹⁵ Bu bahsettiğimiz hatalı okuyuşlara şu kelimeler örnek olarak gösterilebilir: "صِرَاطٌ" kelimesini "صراد" veya "صرات", "صَيْفٌ" kelimesini "سيف", "حَلَقٌ" kelimesini "حلق", "يَطْبَعُ" kelimesini "يتبع", "قَالَ" kelimesini "قال", "يَقُولُ" kelimesini "يقال", "يَقُولُ" kelimesini "يقال", "يَقُولُ" kelimesini "يقال", "يَقُولُ" kelimesini "يقال" şeklinde okumak gibi. Burada şunu da belirtmek gerekir ki özellikle harf değişikliği şeklinde yapılan hatalı okuyuşta harflerin değişmesiyle birlikte harflere özel olan bazı lazimî sıfatlar da değişmekte ve hem harf hem de harfin sıfatı ortadan kalkmaktadır.

Harekede meydana gelen hatalı okuyuşlar kelimenin başında, ortasında veya sonundaki herhangi bir harekede oluşabilecek hataları kapsamaktadır. Bu hatalı okuyuşlar, bir harekenin başka bir harekeyle değiştirilmesi veya harekenin sükûn ile okunması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁶ Bu şekilde oluşabilecek hatalara şu kelimeler örnek olarak gösterilebilir: "أَنْعَمْتُ" kelimesinin "أَنْعَمْتُ" veya "أَنْعَمْتُ" kelimesinin "أَنْعَمْتُ", "أَنْعَمْتُ" kelimesinin "أَنْعَمْتُ", "أَنْعَمْتُ" kelimesinin "أَنْعَمْتُ" şeklinde okunması gibi.

Buradaki diğer bir konu ise sakin harfte yapılan hatalı okuyuştur. Bu hatalı okuma kelimenin ortasında veya sonunda yer alan cezm harekeli sakin bir harfi harekeli okuma olarak meydana gelmektedir.¹⁷ Bu türden oluşacak hatalara da şu kelimeler örnek olarak gösterilebilir: "مٌ يَلِدٌ" kelimesini "مٌ يَلِدٌ", "وَلَا حَرْمَنَا" kelimesini "وَلَا حَرْمَنَا" şeklinde okumak gibi.

¹² Kelime açık, net, anlaşılır manasına gelmektedir. Bilgi için bk. Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, 1/255; İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*, 1/468; Güneş, *Arapça - Türkçe Sözlük*, 170.

¹³ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 40; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 111; Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 25; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 39.

¹⁴ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 40; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 111; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstılahları*, 89; Karaçam, *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri*, 234; Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2008), 346.

¹⁵ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 40; Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 25; Abdurrahman Çetin, "Lahn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/56; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 346.

¹⁶ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 40; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 112; Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 25; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 346.

¹⁷ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 40; Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 25; Çetin, "Lahn", 27/56; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 346.

Lahn-i celî ile alakalı olarak ortaya çıkan bu tür hatalar kelimenin aslı, harfi, harekesi veya lazımlı sıfatlarının değişmesi şeklinde meydana gelen, daha çok kelimenin yapısı itibariyle yapılan yanlış okumalardır. Bu kapsama giren okumalar, kelimenin manasının değişip değişmemesinden bağımsız olarak hatalı okumalardır. Bu sebeple buradaki mahreç, sıfat, kelime, harf, hareke gibi konulardaki hatalı okuyuşlar lahn-i celî'yi ortaya çıkaran en belirgin okuyuş faktörleridir ve bunlara okuma esnasında büyük ölçüde dikkat edilmesi gerekmektedir.

1.2.Lahn-i Hafî (الَلْحُنُّ الْهَفِيُّ)

Lahn-i hafî ifadesi, lahn ve hafî sözcüklerinden meydana gelen ve gizli, saklı, gizlenmiş hata manalarına gelen bir kavramdır.¹⁸ İfadenin ıstılah olarak tecvid ve kıraat ilmindeki anlamı ise Kur'an okuma esnasında lafızlarda ortaya çıkan, okuyuşta manayı değiştirmeyen ancak arapların Kur'an okuma özelliklerine, örflerine aykırı olarak yapılan gizli ve zor anlaşılan hatalar şeklinde ifade edilmektedir.¹⁹ Bu tür hatalar kıraat ve tecvid ilminde daha uzman olan, ehil kişiler tarafından anlaşılabilirdiği için hafî²⁰ hata olarak adlandırılmışlardır. Bu tür hatalar harflerin zatında bulunmayıp, onların okunuşu esnasında meydana gelen arızî sıfatlarında ortaya çıkmaktadır. Bu hatalı okuyuşlara idgam, izhar, iklâb gibi kuralların terkini ve yanlış yapılmasını, med ölçülerini yanlış veya eksik yapmak gibi hataları örnek olarak zikredebiliriz.²¹ Lahn-i hafî olarak yapılan hatalar iki kısımda incelenmektedir:

Birinci kısım, kıraat ve tecvid ilmiyle ilgili olanların anlayabileceği türden yapılan hatalardır. Okuyuş esnasında ihfâ, izhar, iklâb, idgam, gunne gibi tecvid kurallarını yapmamak veya yanlış yapmak; ince harfi kalın, kalın harfi ince okumak; kasr olan yeri med ile veya med olan yeri kasr ile okumak;²² hareke ile vakıf yapmak; şeddeli bir harfi şeddesiz veya şeddesiz olan harfi şeddeli okumak türündeki hatalar bu kısmın içerisine girer.²³ Burada önemine binaen şunu belirtmek gerekir ki; medlerin uzatma ölçülerinde yapılan hata lahn-i hafî olarak değerlendirilirken, medd-i tabî'nin okunması esnasında bir elif miktarından az uzatılması şeklindeki bir hata med harflerinin ihlaline ve kelime yapısında değişikliğe sebep vereceğinden, bu yapılan hata lahn-i celî olarak kabul edilmektedir.

İkinci kısım, ancak kıraat ve tecvid ilminde mahir olan kişilerin anlayabileceği türden yapılan hatalardır. Okuyuş esnasında râ harfinin tekrar sıfatını az veya abartılı yapmak, lâm harfinin kalın veya ince okuyuş yerlerini hatalı okumak, med yaparken veya gunne sesi çıkartırken sesi titretmek gibi hatalar bu kısım hatalar içerisindedir. Bunlar her tecvid bilen ilk etapta kolaylıkla

¹⁸ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 41.

¹⁹ Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 26; Çetin, "Lahn", 27/27/56.

²⁰ Kelime gizli, saklı, gizlenmiş manasına gelmektedir. Bilgi için bk. Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, 1/427; İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*, 1/202; Güneş, *Arapça - Türkçe Sözlük*, 347.

²¹ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 41; Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 26; Çetin, "Lahn", 27/56; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 89.

²² Burada kasr ile kastedilen fer'î medleri medd-i tabî gibi okumaktır. Medden kasıt ise medd-i tabî olan yerde kasr üzerine ilave med yapmaktır.

²³ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 41; Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 26; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukıl*, 112; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 40; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 346; Celâleddin Karakılıç, *Tecvid İlmi Kur'an'ı Kerîm Okuma Kâideleri*, 2013, 112.

anlayamayacağı, daha titiz ve ince değerlendirmeye anlaşılabilir hata okuyuşlar olarak göze çarpmaktadır.²⁴

1.3.Lahn'in Hükmü

Kur'an tilaveti esnasında yapılan her türlü okuyuş hatası lahn olarak kabul edilmektedir. Ancak açık ve belirgin olan celî hata, gizli hata olan hafî hataya göre daha büyük bir hatadır. Bu iki hata çeşidi kıyas edildiğinde ise hafî olan hatada bir esneklik ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle lahn'in hükmü lahn-i celî ve lahn-i hafî hükümleri olarak iki kısımda ele alınmaktadır.

Lahn'in ilk kısmına giren celî hatalardan bir kimsenin Kur'an okuyuşunu koruyacak kadar tecvid bilgilerini öğrenmesi ve uygulaması veya çeşitli sebeplerle hareke, harf gibi dikkatsizlik sebebiyle oluşabilecek hatalara okuyuşta dikkat etmesi farz-ı ayn olarak kabul edilmekte, bu bağlamda celî hata yaparak Kur'an okuyan kimse günah işleyerek harama düşmüş sayılmaktadır.²⁵

Lahn'in ikinci kısmına giren hafî hatalar ise genel manada mekruh kabul edilmekte ve iki grupta ele alınmaktadır. Birinci grup tahrîmen mekruh olarak nitelendirilmekte ve kişinin bu tür hatalardan okuyuşunu koruması vacip olarak değerlendirilmektedir. İkinci grup ise tenzîhen mekruh olarak görülmekte ve kişinin bu tür hatalardan okuyuşunu koruması müstehap olarak nitelendirilerek sevabının eksik olacağı kabul görmektedir.²⁶

Lahn'in hükmü doğrultusunda Kur'an okuyan herkesin celî hatadan mutlaka kaçınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, hafî hatanın ise daha muhtemel yapılabilir hatalar olarak karşımıza çıkabileceğini belirtmek gerekmektedir. Yani aslında celî hatanın kesinlikle yapılmaması gerekirken, hafî hatalardan da mutlaka kaçınmanın yol ve yöntemi aranmalı ve tatbik edilmesi gereken usul ve kurallar mutlaka işin ehli kimselerden öğrenilmelidir.

Burada şu hususu belirtmek gerekir ki; Lahn'in hükmü konusunda belirttiğimiz bu hususlar Kur'an'ın okuyuşu esnasında ortaya çıkan hatalarla ilgili hükümlerdir. Bununla birlikte namaz esnasındaki tilavette yapılacak hatalar ve sonuçları daha ziyade fıkıh ilmiyle alakalı olarak ele alınmakta ve tilavette dil sürçmesi veya okuma hatası olarak ifade edilen *zelletü'l-kârî* terimi çerçevesinde incelenmektedir. Bu bağlamda namazda yapılan okuyuş hataları ve bunların hükümleri farklı bir çalışmanın kapsamına girmektedir.²⁷

²⁴ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 41; Abdulhamîd, *Teyşîru'r-Rahmân*, 27; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 112; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 347; Abdullah Benli, *Hafî Rivâyetiyle Âsım Kıraatinin Tecvîd Kuralları* (Kayseri: Tezmer, ts.), 45.

²⁵ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 41; Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî Ali el-Kârî, *el-Minehu'l-fikriyye bi-şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye*, thk. Üsâme Atâyâ (Dîmeşk: Dâru'l-Gavsânî, 2012), 28; Çetin, "Lahn", 27/56; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 40; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 346; Benli, *Tecvîd Kuralları*, 45.

²⁶ Muhammed Mekkî, *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd*, 41; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 113; Çetin, "Lahn", 27/56; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 41; Karaçam, *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri*, 236.

²⁷ Zelletü'l-kârî ile ilgili bilgi için bk. Menderes Gürkan, "Zelletü'l-Kârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013).

2. Duhâ ve Hümeze Arası Sûrelerde Yaygın Olarak Yapılan Okuma Hataları

Çalışmanın bu kısmında Duhâ ve Hümeze arasındaki sûrelerde yaygın olarak yapılan okuma hatalarının sebepleri zikredilerek, genellikle hatalı okunan kelimeler örneklendirilmeye çalışılacaktır.

2.1. Harflerle İlgili Yapılan Yaygın Hatalar

Kur'an okunurken en çok yapılan hata türlerinden birisi hiç şüphesiz harflerle ilgili hatalardır. Özellikle harflerin hatalı okunması, bazı harflere özel olan okuma şekillerinin yanlış uygulanması veya kelime içerisinde harf eksiltilerek harfin hiç okunmaması gibi durumlar kıraatin hatalı olmasına sebep vermektedir.

2.1.1. Harfin Hatalı Okunması

Arapçada harfler, harflerin çıkış yerleri olarak tanımlanan mahreçlerden çıkmaktadır.²⁸ Harflerin mahreçlerinden çıktıkları esnada meydana gelen harfin kazandığı özelliklere ise sıfat denilmektedir.²⁹ Bazı harfler mahreçleri ortak olmalarına rağmen, seslendirme esnasında kazandıkları bazı farklı sıfatlar ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu bağlamda özellikle boğaz, dil ve dudak harflerinde hatalı okuyuşların ortaya çıktığı görülmektedir.³⁰

Boğaz bölgesi harfleri olarak bilinen "ع . غ . ح . خ" harfleri, boğaz mahreci ortak olmakla birlikte boğazın farklı noktalarından çıkmaktadır. Harfler çıktıkları esnada birbirlerinden ayırt edilebilecek bazı sıfatlar kendilerinde oluşmaktadır. Bu açıdan harfler hatalı olarak okunduğunda harfleri ayırt edecek bu sıfatlar kaybolmakta ve harf başka bir harf olarak okunarak farklı sıfatları taşımaktadır. Yani harfin hatalı okunması sonucu hem harfler değişikliğe uğramakta hem de harflerin kendilerine özel olan bazı sıfatları da ortadan kaybolmaktadır. Özellikle söz konusu olan sûreler ezber olarak okunduğunda bu türden hatalı okuyuşlara şu lafızlar örnek olarak gösterilebilir:

Hemze (ّ)nin Ayn (ع) gibi okunması: ³⁶عَلَى الْأَفْئِدَةِ ³⁵أَمَّنُوا ³⁴لَتَسْمَعُنَّ ³³يَوْمَئِذٍ ³²وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ ³¹تَأْتِيهِمُ النَّبِيَّةُ . وَأَمَّا السَّنَائِلُ

²⁸ Mahreç tecvid terimi olarak harflerin ağız ve boğazdan çıktığı yer olarak tanımlanmaktadır. Bilgi için bk. Abdülazîz b. Abdülfettâh el-Kârî, *Kavâidü't-Tecvid alâ Rivâyeti Hafs an Âsım b. Ebi'n-Necûd* (Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 2002), 50; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstılahları*, 92; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 66.

²⁹ el-Kârî, *Kavâidü't-Tecvid*, 61; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstılahları*, 121.

³⁰ Çoğunluğun görüşüne göre mahreç bölgeleri beş bölge olarak kabul edilmektedir. Bunlar; Ağız ve Boğaz boşluğu, Boğaz, Dil, Dudaklar ve Hayşûm bölgeleridir. Bilgi için bk. Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 68-70; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 99-104.

³¹ ed-Duhâ 93/8, 10.

³² el-Beyyine 98/1, 5.

³³ ez-Zilzâl 99/4, 6; el-Âdiyât 100/11; et-Tekâsür 102/8.

³⁴ et-Tekâsür 102/8.

³⁵ el-Asr 103/3.

³⁶ el-Hümeze 104/7.

وَدَعَاكَ . يُعْطِيكَ . عَائِلًا . بِنِعْمَةٍ 37 وَوَضَعْنَا عَنكَ . مَعَ الْعُسْرِ . وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ 38 عَلَّقِي . عَلَّمَ . يَعْلَمُ . Ayn (ع) 'in Hemze (إ) gibi okunması:
 رَبِّكَ الرَّجْعِي . عَبْدًا 39 مَطْلَعِ الْفَجْرِ 40 لِيُؤْمِنُوا بِاللَّهِ . عِنْدَ . عَذْبٍ . عَنْهُمْ . عَنَّهُ 41 يَعْمَلُ 42 وَالْعَادِيَاتِ . نَفْعًا . جَمْعًا . عَلَى . بُعِثَ . يَعْلَمُ 43 الْقَارِعَةَ . كَالْعَيْنِ الْمُنْفُوشِ . فِي عَيْشَةٍ
 رَاضِيَةٍ 44 وَالْعَصْرِ . وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ 45 تَعْلَمُونَ 46 وَعَدَدَةٌ . فِي عَمَدٍ 47

تَنْهَرُ . تَنْهَرُ 48 ظَهْرًا 49 شَهْرٍ 50 مَا هِيَ 51 أَلَيْكُمُ التَّكَاثُرُ 52 Hâ (ح) 'nin Hâ (هـ) gibi okunması:

وَالضُّحَى 53 نَشْرَحُ 54 أَحْسَنَ . الصَّالِحَاتِ . بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ 55 حَتَّى 56 ضُحْفًا . خُنْفَاءً . وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ . وَالضُّحَى 53 نَشْرَحُ 54 أَحْسَنَ . الصَّالِحَاتِ . بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ 55 حَتَّى 56 ضُحْفًا . خُنْفَاءً . وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ . بِالْحَقِّ 62 يَحْسَبُ . فِي الْخَطْمَةِ 63
 . تَجْنِهَا الْأَهَارُ 57 تُحَدِّثُ . أَوْحَى 58 ضَبْحًا . قَدْحًا . ضَبْحًا . لِحَبِّ الْحَبِّيرِ . وَحَصِيلٍ 59 حَامِيَةٍ 60 حَتَّى . لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ 61 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ . بِالْحَقِّ 62 يَحْسَبُ . فِي الْخَطْمَةِ 63

وَاللَّخْرَةَ 64 خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ 65 خَلَقَ . خَاطِئَةً 66 خَيْرٌ 67 مَخْلُصِينَ . خَالِدِينَ . خَيْرِ الْبَرِيَّةِ Hâ (ح) 'nin Hâ (ح) veya Hâ (هـ) gibi okunması:
 . حَشِي 68 وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ . أَخْبَارَهَا 69 لِحَبِّ الْحَبِّيرِ . لِحَبِّيرٍ 70 حَفَّتْ 71 حُسْرٍ 72 أَخْلَدَهُ 73

فَأَعْنَى 74 فَرَعَتْ . فَارَعَبٌ 75 لَيْطَعَى . أَنْ رَأَهُ اسْتَعْنَى 76 فَالْمُعِيرَاتِ 77 Gayn (غ) 'nin Ayn (ع) veya Türkçedeki "g" gibi okunması:

37 ed-Duhâ 93/3, 5, 8, 11.

38 el-İnşirâh 94/2, 5, 6.

39 el-Alak 96/2, 4, 5, 8, 10.

40 el-Kadr 97/5.

41 el-Beyyine 98/5, 8.

42 ez-Zilzâl 99/7, 8.

43 el-Âdiyât 100/1, 4, 5, 7, 9.

44 el-Kâria 101/1, 5, 7.

45 el-Asr 103/1, 3.

46 et-Tekâsür 102/3.

47 el-Hümeze 104/2, 9.

48 ed-Duhâ 93/9, 10.

49 el-İnşirâh 94/3.

50 el-Kadr 97/3.

51 el-Kâria 101/9, 10.

52 et-Tekâsür 102/1.

53 ed-Duhâ 93/1.

54 el-İnşirâh 94/1.

55 et-Tîn 95/4, 6, 8.

56 el-Kadr97/5; el-Beyyine 98/1.

57 el-Beyyine 98/2, 5, 7, 8.

58 ez-Zilzâl 99/4, 5.

59 el-Âdiyât 100/1, 2, 3, 8, 10.

60 el-Kâria 101/1.

61 et-Tekâsür 102/2, 6.

62 el-Asr 103/3.

63 el-Hümeze 104/3, 4.

64 ed-Duhâ 93/4.

65 et-Tîn 95/4.

66 el-Alak 96/1, 2, 16.

67 el-Kadr 97/3.

68 el-Beyyine 98/5, 6, 7, 8.

69 ez-Zilzâl 99/2, 4.

70 el-Âdiyât 100/8, 11.

71 el-Kâria 101/8.

72 el-Asr 103/2.

73 el-Hümeze 104/3.

74 ed-Duhâ 93/8.

75 el-İnşirâh 94/7, 8.

76 el-Alak 96/6, 7.

77 el-Âdiyât 100/3.

Bu örnekler, sûrelerin okunuşu esnasında ortaya çıkabilen boğaz harfleriyle alakalı yaygın okuma hatalarının yapıldığı yerlerdir. Bu belirtilen yerlerde harfler hatalı okunarak farklı bir harf ile okuma yapılmakta ve harflerin değişmesiyle birlikte sıfatlarda da değişiklikler meydana gelmektedir. Özellikle belirtilen bu kelimelerdeki boğaz harfleri mutlaka mahrecinden doğru bir şekilde çıkarılmalı, bununla ilgili mahreç ta'limi yapılmalı ve hatalı mahreç sebebiyle farklı harfler gibi okunmamalıdır.

Dil bölgesi harfleri olarak bilinen "ص. ض. ط. ظ. س. ق" harfleri, genel mahreçleri dil bölgesi olmakla birlikte dilin farklı kısımlarından çıkan ve birbirlerinden ayırt edici bazı sıfatlara sahip olan harflerden bazılarıdır. Yukarıda boğaz harflerinde olduğu gibi bu harflerde de özellikle birbirlerinin yerine okunarak hatalı okuyuşlar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yapılan hatalı okuyuşlara söz konusu sûrelerde şu lafızlar örnek olarak gösterilebilir:

Sâd (ص) 'in Sîn (س) gibi okunması: ⁷⁸صَدْرَكَ فَانصَبْ ⁷⁹وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ صَلَّى . ⁸⁰بِالنَّاصِيَةِ . ⁸¹نَاصِيَةٍ صُحُفًا . ⁸²مُخْلِصِينَ . ⁸³وَيَقِيمُوا الصَّلَاةَ ⁸⁴صَبْحًا . ⁸⁵وَحَصِيلًا . ⁸⁶فِي الصُّدُورِ ⁸⁷مُؤَصَّدَةً

Sîn (س) 'nin Sâd (ص) gibi okunması: ⁸⁷فَوْسَطِنَ ⁸⁸وَأَمَّا السَّائِلَ ⁸⁹أَحْسَنَ ⁹⁰رَسُولٍ ⁹¹حُسْرٍ

Tâ (ط) 'nın Dâl (د) veya Tâ (ت) gibi okunması: ⁹²يُعْطِيكَ ⁹³وَطُورٍ ⁹⁴أَيْطَعِي . ⁹⁵حَاطِئَةٍ . ⁹⁶تُطْعَمُهُ ⁹⁷مَطْلَعِ الْفَجْرِ ⁹⁸فِي الْحُطَمَةِ . ⁹⁹تَطَّلِعُ

Zâ (ظ) 'nın Zây (ز) gibi okunması: ¹⁰⁰ظَهْرَكَ

Dâd (ض) 'in Dâl (د) veya Zâ (ظ) gibi okunması: ¹⁰¹وَالضُّحَى . ¹⁰²فَتَرَضَى . ¹⁰³ضَالًا ¹⁰⁴وَوَضَعْنَا . ¹⁰⁵أَنْقَضَ ¹⁰⁶رَضِيَ اللَّهُ . ¹⁰⁷وَرَضُوا ¹⁰⁸إِذَا زُلْزِلَتْ ¹⁰⁹الْأَرْضُ . ¹¹⁰وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ ¹¹¹صَبْحًا ¹¹²رَاضِيَةً ¹¹³رَاضِيَةً

⁷⁸ el-İnşirâh 94/1, 7.

⁷⁹ et-Tîn 95/6.

⁸⁰ el-Alak 96/10, 15, 16.

⁸¹ el-Beyyine 98/2, 5.

⁸² el-Beyyine 98/7; el-Asr 103/3.

⁸³ ez-Zilzâl 99/6.

⁸⁴ el-Asr 103/1, 3.

⁸⁵ el-Âdiyât 100/3, 10.

⁸⁶ el-Hümeze 104/8.

⁸⁷ el-Âdiyât 100/5.

⁸⁸ ed-Duhâ 93/10.

⁸⁹ et-Tîn 95/4.

⁹⁰ el-Beyyine 98/2.

⁹¹ el-Asr 103/2.

⁹² ed-Duhâ 93/5.

⁹³ et-Tîn 95/2.

⁹⁴ el-Alak 96/6, 16, 19.

⁹⁵ el-Kadr 97/5.

⁹⁶ el-Hümeze 104/4, 7.

⁹⁷ el-İnşirâh 94/3.

⁹⁸ ed-Duhâ 93/1, 5, 7.

⁹⁹ el-İnşirâh 94/2, 3.

¹⁰⁰ el-Beyyine 98/8.

¹⁰¹ ez-Zilzâl 99/1, 2.

¹⁰² el-Âdiyât 100/1.

¹⁰³ el-Kâria 101/7.

Kâf (ك) 'ın Kâf (ك) veya Türkçedeki "g" gibi okunması: 109 بِالْقَلَمِ 108 لَقَدْ 107 عَلَّمَ الْبَشَرِ 106 الْقَارِعَةَ 105 قَدْ حَا 104 وَمَا قَلَى

Dudak harfleri olarak bilinen "ف" ve "و" harfleri, ana mahreçleri dudak bölgesi olmakla birlikte mahrecin iki farklı kısmından çıkan harflerdir. Genellikle okuyuş esnasında birbirlerinin yerine okunması sonucu kıraat hatası meydana gelmekte ve asıl okunması gereken harfte olan sıfatlar da yanlış harfle okuma sebebiyle değişmektedir. Söz konusu hatalı okumaya incelediğimiz sûrelerde şu örnekler verilebilir:

Vâv (و) 'ın yerine Fâ (ف) harfinin okunması: 115 وَأَنَّا 114 وَأَنَّهُ 113 وَإِلَى 112 وَلَسَوْفَ 111 وَسَوْفَ 110 كَلَّا يَعْْمَلُ

Fâ (ف) 'nın yerine Vâv (و) harfinin okunması: 119 فَمَنْ 118 فَادَا 117 فَلَا تَنْهَرُ 116 فَلَا تَنْهَرُ . فَلَا تَنْهَرُ . فَمَنْ 119 فَمَنْ يَعْْمَلُ

Burada söz konusu olan hatalara bakıldığında bu harflerin bir önceki veya bir sonraki âyette benzer şekillerinin olması veya bu iki harfin peş peşe gelmesi sebebiyle okuyuşta hatalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sebeple okuyuş esnasında mutlaka her iki harfin mahreçlerine dikkat edilerek harfler doğru şekilde okunmalı ve hataya düşülmemelidir.

2.1.2. Râ (ر) Harfiyle İlgili Hatalar

Râ (ر) harfi, alfabedeki diğer harflerden farklı bir özelliğe sahiptir.¹²⁰ Bütün harfler ince veya kalın okunurken, râ (ر) harfi bazı durumlarda kalın, bazı durumlarda ince, bazı durumlarda ise hem kalın hem de ince okunmaktadır.¹²¹ Bu bağlamda, Kur'an'ın okunuşu esnasında râ (ر) harfinin okunuşuyla ilgili hatalara sıkça rastlanmaktadır. İncelediğimiz sûreler özelinde de râ (ر) harfinin okunuşunda hem vasl hem de vakf halinde yaygın olarak yapılan kıraat hataları ortaya çıkmaktadır. Bu hatalar şu şekilde özetlenebilir:

¹⁰⁴ ed-Duhâ 93/3.

¹⁰⁵ el-Âdiyât 100/2.

¹⁰⁶ el-Kâria 101/1.

¹⁰⁷ et-Tekâsür 102/5.

¹⁰⁸ et-Tîn 95/4.

¹⁰⁹ el-Alak 96/4.

¹¹⁰ ez-Zilzâl 99/8.

¹¹¹ et-Tekâsür 102/3.

¹¹² ed-Duhâ 93/5.

¹¹³ el-İnşirâh 94/8.

¹¹⁴ el-Âdiyât 100/7, 8.

¹¹⁵ el-Kâria 101/8.

¹¹⁶ ez-Zilzâl 99/7.

¹¹⁷ ed-Duhâ 93/9, 10.

¹¹⁸ el-İnşirâh 94/7.

¹¹⁹ el-Kâria 101/6, 7.

¹²⁰ Lâm harfi için de bir farklılık söz konusu olup, Lafzatullâh'ın okunuşunda kalın veya ince okunabilir. Bk. Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 199.

¹²¹ Râ harfinin okuyuş özellikleriyle ilgili bilgi için bk. Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî Dâni, *et-Taḥdîd fi'l-itḳân ve't-tecvîd*, thk. Gânim Kaddûrî Hamed (Umman: Dâru Ammâr, 2000), 151-157; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukıl*, 173-174; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 211-216.

Kalın okunması gereken râ (ر) 'nin ince okunması: 122 أَنَّهُمْ نَشَرُوا . صَدْرَكَ . وَرَزَقَكَ . ظَهْرَكَ .
123 فَرَعْتَ . وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ . آرَأَيْتَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ . لَيْلَةَ الْقَدْرِ . شَهْرٍ . أَمْرِ . مَطْلَعِ الْفَجْرِ 125 رَسُولٌ . مُطَهَّرَةٌ . تَفَرَّقَ . شَرُّ الْبَرِيَّةِ . خَيْرُ الْبَرِيَّةِ 126 وَأَخْرَجْتَ الْأَرْضَ . آخْتَارَهَا .
يَصْنُدُ . دَرَّةً . يَرَهُ . شَرًّا 127 فَأَنْزَلَ . بُعِثَ . فِي الْقُبُورِ . فِي الصُّدُورِ 128 لَتَرَوُنَّ 129 وَالْعَصْرَ . حُسْرًا . بِالصَّبْرِ 130

İnce okunması gereken râ (ر) 'nin kalın okunması: 131 شَرُّ الْبَرِيَّةِ . خَيْرُ الْبَرِيَّةِ 132 حَسْبُكُمْ 133 رُزْمُ الْمَقَابِرِ 134

Örneklere bakıldığında hem harfin almış olduğu hareke sebebiyle okunması gereken şeklin dışında okunduğu hem de vakıf sebebiyle harfin kalın veya ince okunmasında hatalar yapıldığı görülmektedir. Burada önemli olan harfe ait olan kuralların iyi bilinmesidir. Bu bağlamda râ (ر) harfi okunurken mutlaka okuyuş özelliklerine uyularak okunmalı ve hataya düşmekten kaçınılmalıdır.

2.1.3. Peltek Harflerle İlgili Hatalar

Arapçada mahreci dil bölgesi olan "ث . ذ . ظ" harfleri küllî mahreç içerisinde dil ucu ve ön dişlerin uç kısmından çıkan ve cüzî mahreçleri ortak olan harflerdir.¹³⁵ Bu harflerin okunması, dilin uç kısmı ön dişlerin arasından dışarıya doğru çıkarılarak sağlanmaktadır. Harflerin bu şekilde okunmasıyla bu harfler peltek harfler olarak isimlendirilmektedir. Bunlardan "ث" ve "ذ" harfleri ince peltek, "ظ" harfi ise kalın peltek harf olarak kabul edilmektedir.¹³⁶ Bu bağlamda Kur'an okuma esnasında harflerin peltek-keskin okunması konusunda yaygın olarak yapılan hatalar görülmektedir. Bu yapılan hatalara söz konusu sûreler özelinde şu kelimeler örnek olarak verilebilir:

122 ed-Duhâ 93/3, 4, 5, 9 (vakıf halinde), 10 (vakıf halinde).

123 el-İnşirâh 94/1, 2, 3, 7.

124 el-Alak 96/3, 9, 11, 13.

125 el-Kadr 97/1, 2, 3, 4, 5 (bütün örnekler vakıf halinde).

126 el-Beyyine 98/2, 4, 6, 7.

127 ez-Zilzâl 99/2, 4, 6, 7, 8.

128 el-Âdiyât 100/4, 9 (vakıf halinde), 10 (vakıf halinde).

129 et-Tekâsür 102/6.

130 el-Asr 103/1, 2, 3 (bütün örnekler vakıf halinde).

131 el-Kadr 97/3.

132 el-Beyyine 98/6, 7.

133 el-Âdiyât 100/11 (vakıf halinde).

134 et-Tekâsür 102/2 (vakıf halinde).

135 Bölgeleri yönünden mahreçler iki kısımda incelenir. Harflerin bir grup olarak çıktığı bölgeye küllî mahreç, küllî mahreç içerisindeki harflerin ferdi veya grup olarak çıktıkları kısımlara ise cüz'î mahreç denilmektedir. Bilgi için bk. Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 66.

136 Dil bölgesinin mahreç kısımları ve harfleri için bk. Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 100-103.

137 إِذَا فَحَدَّثَ 138 يُكَلِّبُكَ 139 سَدَّبَ 140 يَأْذِنُ 141 لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ . تَفَرَّقَ الَّذِينَ .
 142 وَذَلِكَ أَنْفَعَلَهَا 143 يَوْمَئِذٍ 144 تُحَدِّثُ . مِثْقَالَ ذَرَّةٍ 145 فَاتَّزَنَ . بُعِثَ 146 تَمَلَّتْ . كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ 147 ثُمَّ 148 الَّذِينَ . يُبْتَدَنَ 149 إِلَّا الَّذِينَ 150
 151 وَرَزَقَ 152 سَدَّغَ الرَّبَّانِيَّةَ 153 تَنْزَلُ 154 وَيُؤْتُوا الرِّزْقَ 155 يَكُونُ النَّاسُ 156 رُزُقُهُ الْمَقَابِرَ 157 هُمْرَةً لَمَرَّةً

Örneklere bakıldığında, "ث . ذ . ظ" harfleri peltek bir şekilde okunması gereken yerlerde hatalı olarak "س . ز" harfleri gibi okunmaktadır. Diğer taraftan özellikle "ز . س" harfleri keskin okunması gereken yerlerde peltek harf olarak okunmakta ve yaygın olarak görülen hatalı okuyuşlar meydana gelmektedir. Neticede okuyuş esnasında bu harflerin özelliklerine dikkat edilmeyerek harfler birbirlerinin yerine okunmaktadır. Özellikle bu tür harfler okunurken dikkat edilmeli ve harfler tam mahreçlerinden çıkarılarak doğru bir okuyuş sergilenmelidir.

2.1.4. Harfin Kalın-İnce Okunmasıyla İlgili Hatalar

Arapça harfler içerisinde bazı harfler isti'lâ, bazı harfler ise istifâl sıfatına sahiptir.¹⁵⁸ Bu harfler kıraat esnasında sıfatları gereğince ince veya kalın olarak telaffuz edilirler. Söz konusu sûrelerin okunuşu esnasında bu konuda hataların yapıldığı görülmektedir. Özellikle bu tür hatalar, harfin ince okunması gerekirken öncesinde veya sonrasında isti'lâ sıfatına sahip kalın okunan bir harf olması sebebiyle o harfin de kalın okunduğu şekilde ortaya çıkan hatalar olduğu görülmektedir. Burada yapılması gereken isti'lâ sıfatına sahip olan harfin kalın okunması, öncesinde veya sonrasında ince okunacak olan harfin ise diğer harften etkilenmeyecek şekilde ince okunmasını sağlamaktır. Bu şekilde oluşan yaygın hatalara şu kelimeler örnek olarak gösterilebilir:

137 ed-Duhâ 93/2; ez-Zilzâl 99/1; el-Âdiyât 100/9.

138 ed-Duhâ 93/11.

139 et-Tîn95/7.

140 el-Alak 96/13.

141 el-Kadr 97/4.

142 el-Beyyine 98/1, 4, 5.

143 ez-Zilzâl 99/2.

144 ez-Zilzâl 99/4, 6; el-Âdiyât 100/11; et-Tekâsür 102/8.

145 ez-Zilzâl 99/4, 7, 8.

146 el-Âdiyât 100/4, 9.

147 el-Kâria 101/6, 4.

148 et-Tekâsür 102/4.

149 el-Hümeze 104/3, 4.

150 el-Asr 103/3.

151 el-İnşirâh 94/2.

152 el-Alak 96/18.

153 el-Kadr 97/4.

154 el-Beyyine 98/5.

155 el-Kâria 101/4.

156 et-Tekâsür 102/2.

157 el-Hümeze 104/1.

158 İsti'lâ ve istifâl sıfatına sahip harfler ve konuyla ilgili bilgi için bk. Ebû Muhammed Mekki b. Ebî Tâlib Hammûs b. Muhammed el-Kaysî Mekki b. Ebî Tâlib, *er-Ri'âye li-tecvîdi'l-karâ'e ve tahkîki lafzi't-tilâve*, thk. Ahmed Hasan Ferhât (Ürdün: Dâru Ammâr, 1996), 123; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 78-79; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 118.

İnce okunması gereken harfin kalın okunması: **صَدْرَكَ**¹⁵⁹ **تَفْوِجٍ**¹⁶⁰ أَنْ رَأَهُ اسْتَعْتَى¹⁶¹ فِي نَيْلَةِ الْقَدْرِ . مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ . لَيْلَةُ الْقَدْرِ . تَطَّلِعُ الْفَجْرِ¹⁶² مُطَهَّرَةً . وَتَقِيمُ الصَّلَاةَ¹⁶³ أَخْبَارَهَا . يَصُدُّرُ¹⁶⁴ فِي الصُّدُورِ¹⁶⁵ تَطَّلِعُ¹⁶⁶ .

2.1.5. Harfin Hazfedilmesiyle İlgili Hatalar

Hazf kelime anlamı olarak düşürmek, kaldırmak, bir parçayı kesmek veya koparmak gibi manalara gelirken, tecvid ve kıraat ilminde ise herhangi bir kelimedeki bir harfin kaldırılması, düşürülmesi anlamına gelmektedir.¹⁶⁷ Kur'an okuyuşu esnasında çeşitli sebepler dolayısıyla herhangi bir harfin okunmayışı veya harfin düşürülmesi yaygın kıraat hatalarından sayılmaktadır. Söz konusu sûrelere bakıldığında hemze harfinin okunmaması, vakıf sebebiyle kelime sonlarında yer alan bazı harflerin hazfedilmesiyle okunmaması gibi sebeplerle kıraat hataları meydana geldiği görülmektedir. Özellikle vakıf sebebiyle okunmayan harflerin mutlaka vakıf yapılan yerde mahrecinden tam manasıyla çıkarılması önemlidir. Aksi takdirde harf tam manasıyla çıkarılmayarak hazfedilmiş bir harf gibi okunmakta ve hatalı bir okuyuş meydana gelmektedir. Söz konusu bu hatalara incelediğimiz sûrelerden şu kelimeleri örnek olarak göstermek mümkündür:

Hemze (i)'nin hazfedilerek okunması: **إِفْرًا**¹⁶⁸ **وَالْأَخْرَجَ**¹⁶⁹ **خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ**¹⁷⁰ **وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ**¹⁷¹

Kelime sonlarındaki tâ (ة)'nin hazfedilerek okunması (vakıf halinde): **تَأْتِيهِمُ الْبَيْتَةُ . مُطَهَّرَةٌ . قَيْمَةٌ . مَا جَاءَهُمْ**
الْبَيْتَةُ . دِينَ الْقَيْمَةِ . شَرَّ الْبَرِيَّةِ . حَيْرُ الْبَرِيَّةِ¹⁷² **الْقَارِعَةُ . مَا الْقَارِعَةُ . فَهُوَ فِي عَيْشَةٍ رَاضِيَةٍ . هَاوِيَةٌ . حَامِيَةٌ**¹⁷³ **هُمَزَةٌ لَمْزَةٌ . فِي الْخَطْمَةِ . مَا الْخَطْمَةُ . نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ . عَلَى الْأَقْيَدَةِ**
مُؤَصَّدَةٌ . مُمَدَّدَةٌ¹⁷⁴ .

Kelime sonlarındaki hâ (ه)'nin hazfedilerek okunması (vakıf halinde): **حَيْرًا بَرَةً**¹⁷⁵ **وَرَضُوا عَنْهُ**¹⁷⁶
وَعَدَدَةٌ . أَخْلَدَةٌ¹⁷⁷

159 el-İnşirâh 94/1.

160 et-Tîn95/4.

161 el-Alak 96/7.

162 el-Kadr 97/1, 2, 3, 5.

163 el-Beyyine 98/2, 5.

164 ez-Zilzâl 99/4, 6.

165 el-Âdiyât 100/10.

166 el-Hümeze 104/7.

167 Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, 1/297; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 60.

168 el-Alak 96/1, 3.

169 ed-Duhâ 93/4.

170 et-Tîn 95/4.

171 ez-Zilzâl 99/2.

172 el-Beyyine 98/ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

173 el-Kâria 101/1, 2, 3, 7, 9, 11.

174 el-Hümeze 104/1, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

175 ez-Zilzâl 99/7, 8.

176 el-Beyyine 98/8.

177 el-Hümeze 104/2, 3.

2.2. Harekeyle İlgili Yapılan Hatalar

Harekeyle ilgili olarak özellikle harekenin yanlış okunması, şeddinin tam manasıyla yapılmaması veya sakın harfin harekeli bir harf gibi okunması yapılan yaygın hatalardandır ve bu tür hatalar söz konusu sûrelerde de göze çarpmaktadır.

2.2.1. Harekeyle İlgili Hatalar

Arap alfabesinde bulunan Kur'an harflerinin tamamı sessiz harflerdir. Bu harflerin seslendirilmesinde kullanılan ve Türkçede sesli harflerin yerini tutan işaretlere hareke denilmektedir. Arapçada fetha (üstün), kesra (esre) ve damme (ötre) olmak üzere üç temel hareke mevcuttur.¹⁷⁸ Bu hareketler ünsüz olan yani seslendirmesi olmayan harflerin telaffuz edilmesini sağlarlar. Kur'an okuyuşu esnasında bu hareketlerin hatalı okunması sonucu yaygın kıraat hataları meydana gelmektedir. Söz konusu sûrelere bakıldığında bu tür hataların kesra harekeyi damme, damme harekeyi kesra ve fetha harekeyi damme şeklinde hatalı olarak okuma sonucu meydana geldiği görülmektedir. Bu tür hatalar genellikle okuyucunun dikkatsizliği veya ezber sırasında yanlış ezberlemeden kaynaklı oluşmaktadır. Belirtilen sûreler özelinde bu tür hareke hatalarına meyledilen kelimeleri şu şekilde göstermek mümkündür:

Kesra harekenin damme okunması: ¹⁸⁴ مِّنْ كُلِّ 180 مَّ يَكُنِ الَّذِينَ 181 وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ 182 وَطُورٍ . وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ 183 مَّ يَنْتَهُ 184
¹⁸⁵ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ . وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ 185

Damme harekenin kesra okunması: ¹⁸⁸ لَيْلَةُ الْقَدْرِ . نَزَّلَ الْمَلَكُ 186 دِينَ الْقِيَمَةِ . جَاءَتْ 187 وَتَكُونُ الْجِبَالُ 188

Fetha harekenin damme okunması: ¹⁹¹ أَنْ مَّالَهُ أَخْلَدَهُ 189 مَالَهَا 190 مِثْقَالُ 191

2.2.2. Şeddeyle İlgili Hatalar

Şedde kelime anlamı olarak güçlü ve sağlam olmak, kuvvetli ve şiddetli olmak, sağlamlaştırmak, güçlendirmek gibi anlamlara gelmektedir.¹⁹² Arapçada, aynı olan iki harfi tek bir harf gibi okumaya yarayan, üzerinde bulunduğu harfi iki kez okutarak önceki harfe bağlayan işaret şedde olarak bilinmektedir. Kur'an'da şeddeli olan harfin okunmasıyla ilgili hatalar okuyucu tarafından şeddeli harfin şeddesiz okunması yani tek bir harf gibi okunması şeklinde meydana

¹⁷⁸ Harekeyle ilgili bilgi için bk. Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 115; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstihlaları*, 57.

¹⁷⁹ ed-Duhâ 93/11; el-İnşirâh 94/8.

¹⁸⁰ el-Kadr 97/4.

¹⁸¹ el-Beyyine 98/1.

¹⁸² ez-Zilzâl 99/2.

¹⁸³ et-Tîn 95/2, 6.

¹⁸⁴ el-Alak 96/15.

¹⁸⁵ ez-Zilzâl 99/ 1, 2.

¹⁸⁶ el-Kadr 97/2, 3, 4.

¹⁸⁷ el-Beyyine 98/5, 8.

¹⁸⁸ el-Kâria 101/5.

¹⁸⁹ el-Hümeze 104/3.

¹⁹⁰ ez-Zilzâl 99/ 3.

¹⁹¹ ez-Zilzâl 99/ 7, 8.

¹⁹² Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, 2/315; İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*, 3/179; Güneş, *Arapça - Türkçe Sözlük*, 620.

gelmektedir. Burada örnekleri verilen yerlerde de olduğu gibi şeddeli harf mutlaka iki harf olarak okunmalıdır. Yani şeddeli olan harfte ilk harf cezmlî, ikinci harf ise şeddeli yerde bulunan hareke doğrultusunda mutlaka iki harf gibi telaffuz edilmelidir. İncelemeye tabi tuttuğumuz sûrelerde de bu tür yaygın hatalı okuyuşların olduğu yerler mevcuttur. Bu hatalı okunan yerler şu şekilde zikredilebilir:

Şeddeli harfin şeddesiz okunması: وَالْبَيْلِ . وَدَعَاكَ . ضَالًّا . وَأَمَّا السَّائِلِ . صَلَّى . بِالتَّقْوَى 193 وَالرُّوحِ 194 شَرُّ الْبَرِيَّةِ . خَيْرُ الْبَرِيَّةِ 196 حَبِ 197 الْحَيْثُ . بِالصَّبْرِ 198 تَطْلِعُ 199

2.2.3. Sakin Harfe Hareke Verilmesi

Kur'an tilaveti esnasında kelimelerdeki sakin durumda olan bazı harflerin okunurken bu harflere hareke verilerek okunması yaygın olarak görülen okuma hatalarından biridir. Bu türden hatalar genellikle lâm-ı ta'rif olarak bilinen elif-lâm takısının okunuşunda lâm harfine hareke veriyormuş gibi okuma şeklinde ortaya çıkar. Özellikle bu şekildeki okumalarda hatayı önlemek adına harf tam olarak çıkarılmadan ve ses kesilmeden mahreç terk edilmemeli ve lâm harfi cezmlî birlikte tam olarak okunmalıdır.²⁰⁰ Söz konusu olan sûrelerde de özellikle lâm harfinin sakin olduğu bazı yerlerde harf okunurken hareke verilerek telaffuz edilmesi sonucu hatalı okuyuşlar ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde oluşabilecek yaygın hatalı okuyuşlara şu kelimeleri örnek olarak göstermek mümkündür:

Sakin lâm (ل) 'in hareke verilerek okunması: وَالْعَصْرِ 202 مَعَ الْعَشْرِ 203 وَالْعَادِيَاتِ . فَأَلْمُورِيَّاتِ . فَأَلْمَغِيرَاتِ 201

2.3. Medle İlgili Yapılan Yaygın Hatalar

Okuma esnasında karşılaşılan en yaygın hatalardan bir diğeri medle ilgili hatalardır. Özellikle med yapılacak yerde yapılmaması veya yapılmaması gereken yerde med yapılması okuyuşun hatalı olmasına sebep olmaktadır. Burada medle ilgili oluşabilecek hatalı okuyuşlar ve sûrelerden hatalı okuyuş örnekleri zikredilmeye çalışılacaktır.

2.3.1. Medd-i Tabîi ve Hâ-i Kinâye ile İlgili Hatalar

Kur'an'ı Kerîm'de "ا.و.ى" harfleri harekesiz bir şekilde bulduklarında kendileri okunmayıp, kendilerinden önceki harfin hareketleri doğrultusunda uzatılarak okunmasını sağlarlar. Bu bağlamda, Kur'an'da bir kelimedeki "ا.و.ى" med harflerinden birisi bulunup sebebi med denilen hemze ve sükûn

¹⁹³ ed-Duhâ 93/2, 3, 7, 10.

¹⁹⁴ el-Alak 96/10, 12.

¹⁹⁵ el-Kadr 97/4.

¹⁹⁶ el-Beyyine 98/6, 7.

¹⁹⁷ el-Âdiyât 100/8, 10.

¹⁹⁸ el-Asr 103/3.

¹⁹⁹ el-Hümeze 104/7.

²⁰⁰ Bilgi için bk. Kaya, "Kur'an Tilâvetinde Lahn Olgusu ve Fatiha Suresindeki Yansıması", 67.

²⁰¹ el-Âdiyât 100/1, 2, 3.

²⁰² el-Asr 103/1.

²⁰³ el-İnşirâh 94/5, 6.

bulunmazsa medd-i tabîi kuralı oluşmuş olur ve med harflerinden önceki harf bir elif miktarı uzatılarak okunur.²⁰⁴ Bunun tersi durumlarda ise uzatma yapılarak okunması hatalı bir okuyuş olmaktadır. Ayrıca tecvid ilminde müfred-müzekker-gâib zamiri olarak bilinen hâ-i kinâye hû zamiri, farklı okuma hükümleri olmakla birlikte, istisnalarla birlikte bizim kıraatimize göre zamirin öncesinde hareke olduğunda uzatılarak (sıla), öncesi sakın olduğunda ise uzatılmadan (adem-i sila) okunmaktadır.²⁰⁵ Buradan hareketle, Kur'an okuyuşu esnasında burada belirttiğimiz konular eşliğinde medd-i tabîi'nin veya meddin yapılmasında yaygın olarak yapılan okuyuş hataları görülmektedir. Bu yaygın okuma hataları incelediğimiz sûreler özelinde şu örneklerle gösterilebilir:

Medd-i tabîi ile okunması gereken yerin uzatmadan okunması: ²⁰⁷ فَأَوَى . يُعْطِيكَ . فَأَوَى ²⁰⁶ مِنْ الْأُولَى . يُعْطِيكَ . فَأَوَى ²⁰⁸ رَبَّكَ الَّذِي . الَّذِي . أَنْ رَأَى كَفَرُوا . يَنْتَلُوا . أُوتُوا الْكِتَابَ . مَا . الْآ . فِي . آمَنُوا . نَجْرِي . وَرَضُوا ²¹⁰ أَشْتَاتًا ²¹¹ فَالْمُورِيَاتِ . فَالْمُغِيرَاتِ كَالْفَرَاشِ . مَوَارِيئُهُ . فِي ²¹³ فِي ²¹⁵ لَيْفِي . وَتَوَاصَوْا ²¹⁶ أَهْيَكُمْ التَّكَاثُرَ . زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ . لَتَرَوُنَّهَا ²¹⁴ الَّذِي . كَلَامًا . الَّتِي . إِنَّمَا . فِي ²¹⁵ لَيْفِي . وَتَوَاصَوْا ²¹⁶

Med yapılmaması gereken yerin medd-i tabîi gibi okunması (vasıl halinde): ²¹⁷ حُنَفَاءَ . . بَعْدُ . الْبَيْتِ . اللَّهُ ²¹⁷ حُنَفَاءَ . . بَعْدُ . الْبَيْتِ . اللَّهُ ²¹⁸ مَمْ يَنْتَهُ . فَالْيَدِغَ ²¹⁹ بِأَنَّ ²²⁰ فَاتْرُونَ . فَوَسَطْنَ . لِحِبِّ الْحُتَيْرِ ²²¹ ثُمَّ . لِنَسْفَلِ . وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ²²³ يَحْسَبُ ²²⁴ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ . جَزَاءَهُمْ . جَنَاتٌ . خَشِي ²¹⁸ مَمْ يَنْتَهُ . فَالْيَدِغَ ²¹⁹ بِأَنَّ ²²⁰ فَاتْرُونَ . فَوَسَطْنَ . لِحِبِّ الْحُتَيْرِ ²²¹ ثُمَّ . لِنَسْفَلِ . وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ²²³ يَحْسَبُ ²²⁴

Hâ-i Kinâye'nin hatalı okunması: ²²⁵ لَا تُطْعَمُهُ ²²⁶ لِرَبِّهِ . وَأَنَّهُ . بِهٍ ²²⁷ فَأُمَّةً ²²⁸

Örneklerde görüleceği üzere söz konusu sûrelerin okunuşunda medd-i tabîi'nin yapılmaması veya olmayan yerde med yapılmasıyla; ya da hâ-i kinâye zamiri olan hû zamirinin hatalı okunmasıyla ilgili yaygın okuyuş hataları mevcuttur. Hû zamiri ile ilgili hatalara bakıldığında, bazı yerlerde uzatılmaması gerekirken uzatılarak okunduğu, bazı yerlerde ise uzatılması gerekirken med yapılmadan okunduğu görülmektedir. Bu türden hatalara düşmemek için okuyucu med olan yerlerde kıraatte sonraki harf veya kelimeye geçmeden mutlaka meddi yapmalıdır. Med olmayan yerlerde ise

²⁰⁴ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 148.

²⁰⁵ Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 195; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 57.

²⁰⁶ el-İnşirâh 94/2, 4.

²⁰⁷ ed-Duhâ 93/4, 5, 6.

²⁰⁸ et-Tîn 95/2.

²⁰⁹ el-Alak 96/1, 4, 7.

²¹⁰ el-Beyyine 98/1, 2, 4, 5, 6, 7, 8.

²¹¹ ez-Zilzâl 99/6.

²¹² el-Âdiyât 100/2, 3.

²¹³ el-Kâria 101/4, 6, 7, 8.

²¹⁴ et-Tekâsür 102/1, 2, 7.

²¹⁵ el-Hümeze 104/2, 4, 7, 8, 9.

²¹⁶ el-Asr 103/2, 3.

²¹⁷ et-Tîn 95/7, 8.

²¹⁸ el-Beyyine 98/7, 8, 5.

²¹⁹ el-Alak 96/15, 17.

²²⁰ ez-Zilzâl 99/5.

²²¹ el-Âdiyât 100/4, 5, 8.

²²² et-Tekâsür 102/4, 8.

²²³ el-Asr 103/3.

²²⁴ el-Hümeze 104/3.

²²⁵ et-Tîn 95/5.

²²⁶ el-Alak 96/19.

²²⁷ el-Âdiyât 100/6, 7, 8, 4, 5.

²²⁸ el-Kâria 101/9.

hatalı uzatma yapmamak için sonrasında gelen harf veya kelimeye direk geçilerek kıraate devam edilmelidir. Bu açıdan belirtilen yerlerde med kurallarına dikkat edilmeli ve hataya düşmekten kaçınılmalıdır.

2.3.2. Fer'î Med İle İlgili Hatalar

Aslî med olan medd-i tabîî'nin üzerine fazladan uzatma yapmayı gerektiren bir sebep nedeniyle meydana gelen medlere fer'î medler denilmektedir.²²⁹ Bu medler tecvid ilmi içerisinde muttasıl, munfasıl, lâzım, ârız ve lîn olmak üzere beş kısımda incelenmektedir.²³⁰ Bu bağlamda söz konusu olan sûrelere bakıldığında, bu sûrelerin okunuşu esnasında bazı yerlerde lâzım, muttasıl ve munfasıl medlerin yapılışında yaygın hataların yapıldığı görülmektedir. Bu türden yapılan hatalar genellikle okuyucunun meddi ya az ya da fazla yapmasından kaynaklanmaktadır. Bunun da en temel sebebi medlerin uzatma ölçülerinin bilinmemesidir. Bu yapılan hataların mevcut olduğu yerleri şu şekilde göstermek mümkündür:

Medd-i Lâzım'ın hatalı okunması: ²³¹ضَالًا

Medd-i Muttasıl'ın hatalı okunması: ²³²عَائِلًا . وَأَمَّا السَّائِلَ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَةُ . حُنْفَاءَ . جِرَافُهُمْ ²³³

Medd-i Munfasıl'ın hatalı okunması: ²³⁴الَّذِي أَنْقَضَ ²³⁵فِي أَحْسَنِ ²³⁶إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ . وَمَا أَذْرَاكَ ²³⁷فِيهَا أَبَدًا ²³⁸وَمَا أَمْرُوا إِلَّا . فِيهَا أَبَدًا

²³⁹مَالَهُ أَخْلَدَهُ . وَمَا أَذْرَاكَ

2.4. Tenvin ve Sakin Nûn ile İlgili Hatalar

Tecvid ilminde iki fetha, iki kesra ve iki damme olarak tarif edilen tenvin ile harekesi olmayan cezmlî sakîn nûn harfi, kendilerinden sonra gelen harflere göre ihfâ, izhâr, idgâm-ı meâl-gunne, idgâm-ı bilâ gunne ve iklâb kurallarından birisiyle okunmaktadır.²⁴⁰ Genellikle bu kurallara uymamaktan doğan hatalar ya kuralın hiç uygulanmaması ya da yanlış uygulanması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda incelemeye konu olan sûrelerin okunuşunda da bu tür hataların yaygın olarak yapıldığı yerleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

²²⁹ Temel, *Kırâat ve Tecvid İstihlâhları*, 95.

²³⁰ Fer'î medlerle ilgili bilgi için bk. Abdulhamîd, *Teysîru'r-Rahmân*, 208; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 149-162.

²³¹ ed-Duhâ 93/7.

²³² ed-Duhâ 93/8, 10.

²³³ el-Beyyine 98/4, 5, 8.

²³⁴ el-İnşirâh 94/3.

²³⁵ et-Tîn 95/4.

²³⁶ el-Kadr 97/1, 2.

²³⁷ el-Beyyine 98/8.

²³⁸ el-Beyyine 98/5, 8.

²³⁹ el-Hümeze 104/3, 5.

²⁴⁰ Tenvîn ve sâkin nûn ile ilgili tecvid kuralları hakkında bilgi için bk. İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 165-171; Dâni, *et-Taḥdîd*, 111-115; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 161-178.

عَنكَ . أَنْقَضَ . فَأَنْصَبُ 241 يَتِيمًا فَأَوْى . عَائِلًا فَأَعْتَى . صَالًا فَهَدَى 242 لَمْ يَنْتَه 243 أَنْزَلْنَاهُ . مِنْ كُلِّ 244 مُتَفَكِّينَ . كُتِبَ

قَتِيمَةً . عِنْدَ . عَذْبٍ تَجْرِي . مِنْ تَحْتِهَا 245 وَقَالَ الْإِنْسَانُ . يَوْمَئِذٍ نَحْدَثُ . ذَرَّةً شَرًّا 246 إِنَّ الْإِنْسَانَ 247 كَالْعَيْنِ الْمَنفُوشِ . مَنْ تَمَلَّكَ 248

نَهْرٍ 249 أَجْرٌ غَيْرٌ 250 مِنْ عَلِيٍّ . يَنْهَى . عَبْدًا إِذَا 251 مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ 252 مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ . عَنْهُمْ . لِمَنْ خَشِيَ 253

ذَرَّةً خَيْرًا 254 مَنْ حُمِّتْ . نَارٌ حَامِيَةٌ 255 يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ 256

إِدْغَامِ-1 Mea'l-Gunne'nin hatalı okunması: 260 مَا لَأَوْعَدَدُهُ 259 يَوْمَئِذٍ يَصُدُّرُ 258 خَيْرًا نِزَةً 257 خَيْرٌ مِنْ 257

إِدْغَامِ-1 Bilâ Gunne'nin hatalı okunması: 261 لَمَ لَمَ لَمَ 261 يَوْمَئِذٍ لِحَبِيرٍ 262 وَيَلْ لِكُلِّ . هُمَزَةٌ لِمَرَءٍ 263 حَيْرٌ لَكَ 264 أَشْتَاتًا

لِيُرَوِّا 265

إِكْلَابِ'nin hatalı okunması: 268 لَيْبُذَنْ 267 مِنْ بَعْدِ 266 لَنْسَفَعًا بِالنَّاصِيَةِ

İhfâ ile okunması gereken yerde ses hem ağızdan hem de genizden gelmeli, dil damağa yapıştırılmadan bir okuyuş sergilenmelidir. Aksi taktirde okuyuş hatalı olacaktır. İzhâr ile okunması gereken yerde ise tenvin ve sakin nûn açıkça okunmalı ve sonrasıyla birleştirilmeden akabinde gelen harf okunmaya devam edilmelidir. İdgâm ile okuyuşlarda mea'l-gunne kısmında genizden gelen sesle birlikte idgâm yapılmalı; bilâ gunne kısmında ise genizden ses çıkarmadan sadece idgâm ile okuyuş sergilenmelidir. Bu şekildeki hatalara düşmemek için kişinin mutlaka kuralı iyice bilmesi ve uygulamasını da öğrenmesi lazımdır. Özellikle uygulama kısmında mutlaka iyi bir okuyucudan bu kuralları tatbik etmesi ve bu tür hatalardan okuyuşu korumak için azami gayret göstermesi gerekmektedir.

241 el-İnşirâh 94/2, 3, 7.

242 ed-Duhâ 93/6, 8, 7.

243 el-Alak 96/15.

244 el-Kadr 97/1, 4.

245 el-Beyyine 98/1, 3, 8.

246 ez-Zilzâl 99/3, 4, 8.

247 el-Âdiyât 100/6.

248 el-Kâria 101/5, 6.

249 ed-Duhâ 93/10.

250 et-Tîn 95/6.

251 el-Alak 96/2, 9, 10.

252 el-Kadr 97/3.

253 el-Beyyine 98/6, 8.

254 ez-Zilzâl 99/7.

255 el-Kâria 101/8, 11.

256 et-Tekâsür 102/8.

257 el-Kadr 97/3.

258 ez-Zilzâl 99/7.

259 ez-Zilzâl 99/6.

260 el-Hümeze 104/2.

261 el-Alak 96/7, 15.

262 el-Âdiyât 100/11.

263 el-Hümeze 104/1.

264 ed-Duhâ 93/4.

265 ez-Zilzâl 99/6.

266 el-Alak 96/15.

267 el-Beyyine 98/4.

268 el-Hümeze 104/4.

2.5. Sakin Mîm (م) ile İlgili Hatalar

Sakin mîm harfinden sonra harekeli bir mîm harfinin gelmesi idgâm-ı misleyn mea'l-gunne, bâ harfinin gelmesi ihfâ-i şefevî ve bu iki harf dışında herhangi bir harfin gelmesi de izhâr-ı şefevî olarak isimlendirilmektedir. Bu şekilde oluşan tecvid kurallarının bilinmemesi veya okuyucu tarafından hatalı yapılması ya da yapılmaması sonucu okuyuş esnasında yaygın olarak görülen kıraat hatasının oluşmasına sebep olmaktadır. Burada ihfâ-i şefevî ve izhâr-ı şefevî kuralının hatalı okunması sonucu oluşan kıraat hatalarına incelenen sûrelerden örnekler verilecektir. Söz konusu hatalara şu kelimeler örnek olarak gösterilebilir:

İhfâ-i Şefevî'nin hatalı okunması: ²⁷⁰يَعْلَمُ بِأَنَّ اللَّهَ ²⁶⁹رَحِيمٌ رَحِيمٌ

İzhâr-ı Şefevî'nin hatalı okunması: ²⁷¹عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ²⁷²فَلَهُمْ أَجْرٌ ²⁷³مَا مَ يَعْلَمُ . أَمْ يَعْلَمُ . لَمْ يَنْتَبِهْ . جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ . رَحِيمٌ حَنَّاتٌ ²⁷⁴

2.6. Kalkaleyle İlgili Hatalar

Tecvid ilminde kalkale kuvvetli bir ses duyuluncaya kadar harfin çıktığı mahrecin sarsılması anlamına gelmektedir. "ق . ط . ب . ج . د" harfleri tecvitte kalkale harfleri olarak kabul edilmektedir. Bu harflerden herhangi birisi kelimenin ortasında veya sonunda aslen veya vakıf sebebiyle sakın olarak bulunurlarsa kalkale yapılması gerekmektedir.²⁷⁵ Bu kuralın uygulanmasında Kur'an okunuşu esnasında yaygın olarak hataların yapıldığı görülmektedir. Bu yapılan yaygın hatalara söz konusu olan sûrelerden şu yerler örnek olarak gösterilebilir:

Kalkale yapılması gereken harfin kalkale yapılmadan okunması: ²⁷⁶يَجِدُكَ . تَنْهَرُ ²⁷⁷رَدْدُ نَاهٍ ²⁷⁸صَدْرَكَ ²⁷⁹إِفْرَأْ . خَلْقٍ . عَلَقٍ . رَبِّكَ الرَّجْعَى . بِالتَّقْوَى . سَنَدُجٍ . وَسَجْدٍ . وَقَتْرَبْ ²⁸⁰لَيْلَةَ الْقَدْرِ . آذْرِيكَ . لَيْلَةَ الْقَدْرِ . مَطْلَعِ الْفَجْرِ ²⁸¹عَدْنٍ ²⁸²ضَبْحًا . قَدْ حَا ²⁸³رَدْدُ نَاهٍ ²⁸⁴ضَبْحًا . نَعْمًا . فَوْسَطُنْ . لَكْتُودٌ . لَشْهَيْدٌ . لَشْدِيدٌ ²⁸⁵آذْرِيكَ ²⁸⁴كَالْفَرَّاشِ الْمُبْتُوثِ ²⁸⁴بِالصَّبْرِ

Kalkale ile okumada önemli olan konulardan birisi kalkale kuralını uygularken doğru bir şekilde uygulamak, özellikle kalkale yapılan harfe hareke vermekten kaçınmaktır. Bu şekilde doğru bir okuyuş ile hataya düşmekten kurtulmak gerekmektedir. Ayrıca kalkale harfi geldiğinde sıfatın

²⁶⁹ el-Alak 96/14.

²⁷⁰ el-Âdiyât 100/11.

²⁷¹ el-Beyyine 98/8.

²⁷² et-Tîn 95/6.

²⁷³ el-Alak 96/5, 14, 15.

²⁷⁴ el-Beyyine 98/8.

²⁷⁵ Kalkale ile ilgili bilgi için bk. Mekki b. Ebû Tâlib, *er-Ri'âye*, 124; İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 101; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 191-193.

²⁷⁶ ed-Duhâ 93/6, 9.

²⁷⁷ et-Tîn 95/4, 5.

²⁷⁸ el-İnşirâh 94/1.

²⁷⁹ el-Alak 96/1 (vakıf halinde), 2 (vakıf halinde), 3, 8, 12, 18, 19.

²⁸⁰ el-Kadr 97/1, 2, 3, 5.

²⁸¹ el-Beyyine 98/8.

²⁸² el-Âdiyât 100/1, 2, 3, 4, 5, 6 (vakıf halinde), 7 (vakıf halinde), 8 (vakıf halinde).

²⁸³ el-Kâria 101/3, 10; el-Hümeze 104/5.

²⁸⁴ el-Kâria 101/4.

²⁸⁵ el-Asr 103/3.

tam anlamıyla harfte ortaya çıkarılabilmesi için okuyuş esnasında kuvvetli bir ses çıkıncaya kadar mahrecin sarsılması gerektiğinden mahrece bir baskı uygulamak gereklidir. Aksi takdirde kalkale sıfatı oluşmayacak ve hatalı bir okuyuş sergilenmiş olacaktır.

Sonuç

Kur'ân'ı Kerîm indirilmesiyle birlikte tilavet edilmeye başlanan, eğitim ve öğretimi hiç ara verilmeden devam eden bir kitaptır. Kur'an'ın öğrenilmesi ve okunması titiz ve dikkatli bir çalışma sonucunda gerçekleştirilmektedir. Özellikle ilk öğrenme esnasında doğru ve kurallara uygun bir şekilde öğrenilmesi sonraları hem okumanın gelişmesine katkı sağlayacak hem de âyet ve sûrelerin okunmasında ve ezberlenmesinde kişiyi hataya düşmekten kurtaracaktır.

Kur'ân'ın okunması esnasında yapılan hatalar tecvid ve kıraat ilminde lahn olarak adlandırılmaktadır. Yapılan her türlü kıraat hatası genel manada lahn olarak isimlendirilirken, hatanın boyutu itibariyle de lahn iki kısımda incelenmektedir. Genel olarak herkesin anlayabileceği hatalar lahn-i celî; tecvid ve kıraat ilminde daha mahir olan kişilerin anlayabileceği hatalar ise lahn-i hafî olarak isimlendirilmektedir. Açık ve belirgin okuyuş hatası olan lahn-i celî'den kişinin okuyuşunu koruması farz-ı ayn; gizli okuyuş hatası olan lahn-i hafî'den koruması ise vacip veya müstehap olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda kişi tilâvet esnasında hataya düşmemek için çaba sarf etmeli ve okuyuşunu hatadan korumalıdır.

Kur'an okumayı öğrenen her insan devamında Kur'an'dan bazı bölümleri veya sûreleri ezberlemektedir. Hiç şüphe yoktur ki bu ezberlenen sûrelerin içerisinde ve ilk sıralarında Duhâ ve Hümeze arasındaki sûreler de bulunmaktadır. Her kademedeki ilim talebesi veya Kur'an okumayı öğrenen her kişi bu sûreleri muhakkak ezberlemektedir. Özellikle bu sûrelerin ezberlenmesi aşamasında veya ezberledikten sonra okunması aşamasında oluşabilecek hatalı okuyuşlara dikkat etmek gerekmektedir. Okuyucunun dikkatsizliği, tecvid kurallarının bilinmemesi ya da uygulanmaması gibi sebeplerle oluşabilecek hataları yapmamaya çaba sarf edilmelidir.

Söz konusu sûrelerin okunmasına bakıldığında özellikle harflerle ilgili, harekeyle ilgili, medle ilgili veya çeşitli tecvid kurallarıyla ilgili hataların yapıldığı görülmektedir. Bu sûrelerde harflerle ilgili yapılan hataların harfin hatalı bir şekilde okunması, râ harfi gibi özel duruma sahip harflerin hatalı okunuşu, peltek harfin keskin harf gibi veya tam tersi bir okuyuşun yapılması, harfin kalın veya ince okunmasında hata yapılması veya harfin hafif edilerek hiç okunmaması gibi durumlarda ortaya çıktığı görülmektedir. Harekeyle ilgili hatalar ise harekenin yanlış okunması, şeddenin hatalı okunuşu veya sakin bir harfin harekeli bir harfmış gibi okunmasıyla yapılan hatalar olarak göze çarpılmaktadır. Med ile ilgili hatalar da hem medd-i tabîî hem de fer'î medlerin okunmasında yapılan hatalardır. Bu tür hatalar da uzatma yapılması gereken yerin uzatılmadan okunması veya tam tersi durumlarda ya da fazladan uzatma yapılan okuyuşlarda meydana gelen hatalardır. Ayrıca yine bu sûreler özelinde bazı tecvid kurallarının uygulanmasında da hataların yapılabildiği görülmektedir. Özellikle tenvin ve sakin nûn, sakin mîm, kalkale gibi kuralların hatalı olarak yapıldığı veya hiç yapılmadığı yerler okuyuş esnasında ortaya çıkabilmektedir.

Özellikle incelemeye tabi tuttuğumuz sûreler özelinde yukarıda bahsettiğimiz okuyuş hatalarının türleri çalışmamızda ele alınmaya gayret edilmiştir. Bu manada yaygın olarak hatalı okunan kelimeler de çalışma içerisinde gösterilmiştir. Sûrelerin okunması esnasında bu tür hataların yapılmaması için büyük ölçüde gayret gösterilmelidir. Okuyucu bu tür hatalara düşmemek için tüm dikkatini kıraatine vermeli ve hatasız bir okuyuş için tecvid kurallarının öğrenilerek sûrelerin okunuşunda uygulanmasının en önemli etken olduğunu unutmamalıdır. Ayrıca okuyuşta hataya düşmemek için kuralların öğrenilmesi açısından tecvid ve kıraat ilminde uzmanlaşmış hocalardan mutlaka dersler alınmalı, tecvid kurallarının doğru uygulama şekilleri öğrenilmelidir.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerîm.

Abdulhamîd, Suâd. *Teysîru'r-Rahmân fî Tecvîdi'l-Kurân*. 1 Cilt. Mısır: Dâru't-Takvâ, 1. Basım, 2009.

Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nûrûddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî. *el-Minehu'l-fikriyye bi-şerhi'l-Muqaddimetî'l-Cezeriyye*. thk. Üsâme Atâyâ. Dimeşk: Dâru'l-Gavsânî, 2. Basım, 2012.

Âl-i Nasr, Muhammed b. Musa. *Kur'an Tilavetinde Yaygın Hatalar Fâtîha Sûresi Örneği*. çev. Nihat Temel. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2021.

Âsım Efendi. *el-Okyânûsû'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît Kâmûsû'l-Mûhît Tercümesi*. çev. Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi. 6 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2013.

Ateşyürek, Remzi. "Kur'ân Tilâvetinde Yaygın Hatalar (Sâd, Dâd, Tâ ve Zâ Örneği)". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 157-175.

Ateşyürek, Remzi. "Yasin ve Mülk Sûrelerinde Görülen Yaygın Kırâat Hataları". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/3 (2016), 189-209.

Benli, Abdullah. *Hafs Rivâyetiyle Âsım Kıraatinin Tecvîd Kuralları*. Kayseri: Tezmer, ts.

Cankurt, Fatih. "Kısa Sûreler Özelinde Namaz Kırâatinde Lahn". *Turkish Academic Research Review* 8/4 (2023), 1577-1600.

Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-. *Tâcü'l-luğa ve şîhâhu'l-'Arabiyye*. thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l İlmi'l Melâyîn, 2. Basım, 1979.

Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 6. Basım, 2008.

Çetin, Abdurrahman. "Lahn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/55-56. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Çetin, Abdurrahman. "Tecvid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 40. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Çetin, Abdurrahman. "Tilâvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 41. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî. *et-Taḥdîd fî'l-itḳân ve't-tecvîd*. thk. Gânim Kaddûrî Hamed. 1 Cilt. Umman: Dâru Ammâr, 1. Basım, 2000.

Güneş, Kadir. *Arapça - Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları, 2010.

Gürkan, Menderes. "Zelletü'l-Kârî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/225-227. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Halîl b. Ahmed, Ebû Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî. *Kitâbü'l-Ayn*

- Muretteben alâ Hurûfi'l-Mu'cem.* thk. Abdulhamîd Hendâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 2003.
- İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî. *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa.* thk. Abdusselam Muhammed Harun. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyd, ts.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-Arab.* 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sadr, ts.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr.* thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ'. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1985.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd.* thk. Gânim Kaddûrî Hamed. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2001.
- Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 30. Basım, 2016.
- Karakılıç, Celâleddin. *Tecvîd İlmi Kur'an'ı Kerîm Okuma Kâideleri,* 2013.
- Kârî, Abdülazîz b. Abdülfettâh el-. *Kavâidü't-Tecvîd alâ Rivâyeti Hafs an Âsım b. Ebi'n-Necûd.* Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2002.
- Kaya, Sedat. "Kur'an Tilâvetinde Lahn Olgusu ve Fatıha Suresindeki Yansıması". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/10 (2021), 63-71.
- Mekkî b. Ebû Tâlib, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî. *er-Ri'âye li-tecvîdi'l-kırâ'e ve tahkîki lafzi't-tilâve.* thk. Ahmed Hasan Ferhât. Ürdün: Dâru Ammâr, 3. Basım, 1996.
- Muhammed Mekkî, Muhammed Mekkî Nasr el-Cüreysî. *Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd fî İlmi't-Tecvîd.* thk. Tâhâ Abdurraûf Saîd. Mektebetü's-Safâ, 1. Basım, 1999.
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim Tecvid ve Kıraat.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 18. Basım, 2020.
- Saçaklızâde, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mer'aşî. *Cühdü'l-muqıl.* thk. Sâlim Kaddûrî el-Hamed. Umman: Dâru Ammâr, 2. Basım, 2008.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî es-. *el-İtkân fî ulûmi'l-kur'ân.* thk. Şuayb el-Arnaût. 2 Cilt. Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2008.
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvid Istılahları.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2013.